

การศึกษารากฐานแนวคิดในกฎหมายไทยกับอิทธิพลของพุทธศาสนา
A Study of the Foundational Concepts in Thai Law and the Influence of
Buddhism

ดิเรก คุวรสมาคม
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ
31 ถนนแก่นวรรฐ ตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50000, ประเทศไทย
อีเมลติดต่อ: dk_pyu@hotmail.com

Direk Kounsamakom
Faculty of Law, Payap University
31 Kaew Nawarat Road, Wat Ket, Mueang, Chiang Mai 50000, Thailand
Email: dk_pyu@hotmail.com

Received: December 25, 2023 Revised: March 24, 2024 Accepted: April 5, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงรากฐานแนวคิดในกฎหมายไทยกับอิทธิพลของพุทธศาสนา แยกแยะและเปรียบเทียบหลักธรรมะที่ได้จากการฟังการบรรยายธรรมะ กับหลักแนวคิดทางด้านนิติศาสตร์ และเสนอแนะให้ผู้สนใจสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ได้โดยง่าย และเป็นการเผยแพร่ขยายองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยรวบรวมข้อมูลเอกสารเป็นหลัก

จากการศึกษาพบว่า หลักการและแนวคิดสำคัญของพุทธศาสนา คือ ธรรมและวินัย และหลักกรรม ส่วนการแยกแยะหลักและแนวคิดที่ได้จากการฟังการบรรยายธรรมะ ค้นพบหลักการสำคัญ ได้แก่ 1) ด้านนิติศาสตร์, 2) ด้านสิทธิในเชิงเปรียบเทียบ, 3) ด้านรัฐศาสตร์หลักการปกครอง และ 4) ด้านจริยธรรมและความเกี่ยวข้องกับกฎหมาย และการได้สดับฟังผู้รู้ และมาถ่ายทอดให้เห็นถึงหลักการและแนวคิดที่ถูกต้อง จะเป็นการกระตุ้นเตือนสำนึกของพุทธศาสนิกชนหรือคนไทยทั้งหลายทั้งปวง โดยเฉพาะนักวิชาการ นักกฎหมาย ตลอดจนผู้เกี่ยวข้อง ควรหันมาศึกษาหลักทางพุทธศาสนา เพราะอย่างน้อยจะช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ด้านพฤติกรรมหรือการแสดงออกมาก็ย่อมไม่ก่อให้เกิดปัญหาต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม

คำสำคัญ: รากฐานแนวคิด; อิทธิพล; พุทธศาสนา

¹ อาจารย์.

² Lecturer.

Abstract

This research article aims to study the foundations of concepts in Thai law and the influence of Buddhism. Distinguish and compare Dhamma principles gained from listening to Dhamma lectures. with principles of academic concepts and knowledge in various sciences, especially jurisprudence and suggest that those interested have access to Buddhist knowledge It is easy to disseminate and expand Buddhist knowledge using qualitative research methods. By mainly gathering document information.

The study has shown that important principles and concepts of Buddhism are Dhamma and Vinaya and the principle of karma. As for distinguishing principles and concepts obtained from listening to Dhamma lectures, discover important principles including 1) jurisprudence, 2) comparative rights, 3) political science and principles of governance, and 4) ethics and their relationship with law. listening to those who know and come to convey the correct principles and concepts It will stimulate the conscience of all Buddhists or Thai people. Especially academics, lawyers and related people. You should turn to study the principles of Buddhism. Because at least it will help create correct knowledge and understanding. In terms of behavior or expression, it will not cause any problems to oneself. others and society

Keywords: Foundational Concepts; Influence; Buddhism

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พุทธศาสนาเป็นหนึ่งในสามศาสนาที่มีความสำคัญของโลก นอกจากศาสนาคริสต์และศาสนาอิสลาม แต่แตกต่างกันหลายประการ เนื่องจากพุทธศาสนาเป็นศาสนาแบบอเทวนิยม (Atheism) มีหลักการสำคัญคือ ไม่ยอมรับหลักที่ว่า มีพระเจ้าเป็นเจ้าหรือเทพเจ้าสูงสุดที่มีอำนาจกำหนดสิ่งต่าง ๆ ทั้งหลายให้เกิดให้ดีขึ้นหรือให้เป็นไปตามความต้องการของเทพเจ้าต่าง ๆ แต่พุทธศาสนาถือหลักแห่งความเป็นจริงที่เรียกว่า “ธรรมหรือธรรมะ” (Dhamma) สูงสุด เป็นหลักการใหญ่อยู่เบื้องหลังสำคัญสูงสุดที่สัตว์ทั้งหลายรวมทั้งมนุษย์จะต้องมีความรู้ความเข้าใจ เพื่อนำมาพัฒนาตนเองให้มีความรู้มีความคิดและมีปัญญา การทำความเข้าใจหลักและคำสอนของพระพุทธศาสนามีหลากหลายวิธี โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้วยการเข้ารับอุปสมบทเป็นพระภิกษุหรือสามเณรเพื่อศึกษาและปฏิบัติหลักไตรสิกขาให้ถึงหลักการที่สูงที่สุด คือ นิพพาน (Nirvana)

การศึกษาพุทธศาสนานั้น หากว่าตามหลักการ เรียกว่า สัทธรรม 3 อย่าง สัทธรรมก็คือธรรมที่แท้หรือธรรมที่เป็นตัวหลักสำคัญ 3 ประการคือ ปรีชาญาณ ปฏิบัติ และปฏิเวธ โดยปรีชาญาณ ได้แก่ การเล่าเรียนศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาเล่าเรียนพระพุทธพจน์หรือคำสอนของพระพุทธเจ้า อย่างที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและหนังสืออธิบายต่าง ๆ อย่างที่ 2 ปฏิบัติ คือการลงมือทำ เอาความรู้ที่ได้จากการศึกษาเล่าเรียนนั้นมาใช้การ และ

ประการที่ 3 ปฏิเสธ คือการได้รับผลจากการปฏิบัตินั้นนอกจากนี้ การศึกษาในคัมภีร์ ได้แก่³ การศึกษาในพระไตรปิฎกที่รวบรวมคำสอนเป็นหมวดหมู่บรรจุพุทธพจน์และเรื่องราวชั้นเดิมของพระพุทธศาสนาไว้ 3 ชุดเรียกเป็นสามหมวด คือ 1) วินัยปิฎกหรือพระวินัย, 2) สุตตันปิฎกหรือพระสูตร และ 3) อภิธรรมปิฎกและพระอภิธรรมรวม 45 เล่ม กล่าวได้ว่า พระไตรปิฎกมีเนื้อความทั้งหมด 84000 พระธรรมขันธ์ แต่บุคคลทั่วไปหรือแม้แต่พระภิกษุก็ตาม มีน้อยมากที่สามารถศึกษาได้ครบทั้งหมดของพระไตรปิฎก เพราะเป็นคัมภีร์ที่มีเนื้อหายาวมาก ต้องใช้เวลายาวนานมากในการศึกษาทั้งหมด วิธีการศึกษาเช่นนี้ จึงไม่ได้รับความนิยมของบุคคลทั่วไป เพราะต้องอุทิศตนและเวลาในการศึกษาที่นานมาก

ปัจจุบัน เป็นที่ยอมรับกันว่า สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป.อ. ปยุตโต เป็นบุคคลที่สังคมไทยและสังคมโลก ต่างยอมรับว่า เป็นผู้มีความรู้อย่างแท้จริงถึงแก่นของหลักการและสาระสำคัญของพระพุทธศาสนาจากชีวิตประวัติของท่านฯ เห็นได้จากการได้รับรางวัลในระดับโลก อาทิรางวัล “การศึกษาเพื่อสันติภาพ” จาก ยูเนสโก (UNESCO Prize for Peace Education) ในปี พ.ศ. 2537 และได้รับรางวัลในระดับประเทศไทยอย่างมากมาย โดยได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จาก 20 มหาวิทยาลัยในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 - 2561 ไม่นับผลงานที่เป็นหนังสือมากมายถึง 327 เรื่อง นับถึงปี พ.ศ. 2550⁴ นอกจากนี้สำคัญคือ มี ซีดี (Compact Disk: CD) ธรรมะ ที่จัดทำเผยแพร่ในระบบ เอ็มพี 3 (MPEG Audio Layer III: MP3) จำนวนมาก ปัจจุบันมีการเผยแพร่คำบรรยายธรรมะอยู่ในระบบอินเทอร์เน็ต ทั้งเว็บไซต์ของวัดญาณเวศกวัน และในระบบยูทูบ (You-Tube) สามารถสืบค้นหาเพื่อฟังคำบรรยายของท่านเจ้าคุณฯ ได้อย่างกว้างขวาง

แม้จะมีการรวบรวมหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป.อ. ปยุตโตอย่างมากมายและหลากหลาย ดังที่อธิบายไว้ข้างต้นก็ตาม แต่ในอีกแง่หนึ่งนั้น ก็ยังไม่มีมีการรวบรวมคำบรรยายธรรมะเหล่านั้น ในลักษณะที่เป็นการรวบรวมค้นคว้าวิจัยเพื่อสรุปสาระและประเด็นสำคัญ ๆ ให้ผู้ที่สนใจและต้องการศึกษาในเรื่อง, ในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับปัญหาที่เกิดขึ้นทางสังคม ชีวิตของบุคคล ตลอดจนปัญหาของโลก ให้เข้าใจถึงประเด็นแห่งปัญหา และวิธีทำความเข้าใจในปัญหาเรื่องต่าง ๆ และสามารถค้นหาถึงเรื่องที่ท่านเจ้าคุณฯ ได้ค้นคว้าและบรรยายไว้ในโอกาสต่าง ๆ เพื่อให้บุคคลที่สนใจ และต้องการค้นหาว่า หลักการของพระพุทธศาสนาในเรื่องต่าง ๆ มีอย่างไร สามารถค้นหาได้จากการรวบรวมผลงานแห่งการบรรยายธรรมะของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป.อ. ปยุตโต

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้เขียนจึงต้องการค้นคว้ารากฐานแนวคิดในกฎหมายไทยกับอิทธิพลของพุทธศาสนา ของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป.อ. ปยุตโต พร้อมกับการวิเคราะห์แยกแยะถึงหลักธรรมะที่ได้จากการฟังการบรรยายธรรมะทั้งหมดที่มีอยู่ และการเปรียบเทียบกับแนวคิดเบื้องหลังทางวิชาการในศาสตร์ต่าง ๆ ว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไรบ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสตร์ทางด้านกฎหมายหรือนิติศาสตร์ เพื่อให้ผู้ที่สนใจ

³ พระพรหมคุณาภรณ์, *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 16, (นนทบุรี: เอส อาร์ ปริ้นติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด, 2551), 87.

⁴ วัดญาณเวศกวัน, “ประวัติ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์,” แก้วครั้งที่ 2563, สืบค้นเมื่อ 22 ตุลาคม 2565, https://www.watnyanaves.net/th/web_page/papayutto/

ในการค้นหาองค์ความรู้จากผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอด และต้องการได้เข้าถึงต้นฉบับหรือแก่นขององค์ความรู้เหล่านั้น สามารถนำมาใช้เป็นหลักคิดในการแก้ไขและสร้างสรรค์ ตลอดจนสามารถทำให้ผู้ที่ต้องการค้นหาความรู้จากประเด็นสำคัญในการบรรยายธรรมะ ได้เข้าถึงองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาเป็นเบื้องต้น

1.2 วัตถุประสงค์

1.2.1 เพื่อศึกษาถึงรากฐานแนวคิดในกฎหมายไทยกับอิทธิพลของพุทธศาสนา

1.2.2 เพื่อแยกแยะและเปรียบเทียบหลักธรรมะที่ได้จากการฟังการบรรยายธรรมะ กับหลักแนวคิดทางด้านนิติศาสตร์

1.2.3 เพื่อเสนอแนะให้ผู้สนใจสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ได้โดยง่ายและเป็นการเผยแพร่ขยายองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา

1.3 ขอบเขตการวิจัย

การศึกษานี้ มีขอบเขตการวิจัยโดยศึกษารากฐานแนวคิดในกฎหมายไทยกับอิทธิพลของพุทธศาสนาเกี่ยวกับการบรรยายธรรมะที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับหลักการสำคัญ ๆ ทางนิติศาสตร์ ตลอดจนหลักต่าง ๆ ที่พุทธศาสนาได้แสดงให้เห็นและการประยุกต์กับเหตุการณ์ บุคคล สังคม ซึ่งค้นคว้าจากการบรรยายธรรมด้วยการฟัง ในหัวข้อประเด็นต่าง ๆ ที่มีการอธิบายไว้ โดยสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป.อ. ปยุตโต นอกจากนี้มุ่งศึกษาจากเอกสาร ได้แก่ พระไตรปิฎก งานวิจัย หนังสือ บทความ ตลอดจนตัวบทกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1.4 ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก เก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร ประกอบกับการฟังเทปคำบรรยายธรรมะของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป.อ. ปยุตโต ที่มีบันทึกไว้ในเว็บไซต์ของวัดญาณเวศกวัน ทั้งนี้ เริ่มตั้งแต่ปีที่มีการบันทึกเสียงการบรรยายธรรมะ คือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 - 2545 โดยแต่ละปี ได้มีการรวบรวมการบรรยายธรรมะในโอกาสต่าง ๆ ในแต่ละหัวข้อ เมื่อฟังแล้วผู้วิจัยจะถอดเทปแบบสรุปความในหัวข้อการบรรยายเหล่านั้นเป็นข้อความหรือใจความสำคัญของเรื่องที่บรรยายในแต่ละเรื่องเหล่านั้น นอกจากนี้ ยังเก็บข้อมูลจากเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ตำรา หนังสือ บทความ งานวิจัยอื่น ๆ ทางกฎหมายและทางศาสนาที่เกี่ยวข้องอีกด้วย ข้อมูลที่ได้จากการฟังและถอดเทปคำบรรยายธรรมะ ใช้การวิเคราะห์ด้วยการถอดความและสรุปความตามเนื้อหาที่เกิดจากการบรรยาย ในแบบวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ข้อมูลอีกส่วนหนึ่งจากเอกสารเป็นเสริมเพิ่มเติมความสมบูรณ์ของข้อมูล เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ อุปกรณ์คอมพิวเตอร์และอุปกรณ์บันทึกข้อมูลและข้อมูลไฟล์บันทึกเสียง เทปและซีดี ตลอดจน เอ็มวี (mp3) ที่เข้าถึงได้จากเว็บไซต์ของวัดญาณเวศกวัน

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 ทราบถึงรากฐานแนวคิดในกฎหมายไทยกับอิทธิพลของพุทธศาสนา

1.5.2 ทราบผลการแยกแยะและเปรียบเทียบหลักธรรมะที่ได้จากการฟังการบรรยายธรรมะ กับหลักแนวคิดทางด้านนิติศาสตร์

1.5.3 ได้ข้อเสนอแนะให้ผู้สนใจสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ได้โดยง่ายและเป็นการเผยแพร่ขยายองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา

2. ผลการศึกษาวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษารากฐานแนวคิดในกฎหมายไทยกับอิทธิพลของพุทธศาสนา ผู้เขียนพบว่า ดังต่อไปนี้

2.1 หลักการและแนวคิดสำคัญของพุทธศาสนา

การเกิดขึ้นของศาสนาต่าง ๆ ในโลก มีที่มาจาก ความไม่รู้ ความจริงในสิ่งต่าง ๆ ทั้งหลาย เมื่อเกิดเหตุที่มนุษย์อธิบายไม่ได้ จึงเกิดความหวาดกลัวว่า มีผู้ที่กำกับควบคุมให้เกิดภัยอันตรายต่าง ๆ ขึ้น จึงกล่าวได้ว่า ศาสนาเกิดขึ้นจากความกลัวภัย⁵ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว มนุษย์จึงต้องมีการหาคำตอบที่สามารถปฏิบัติได้ทันที รอไม่ได้ ในสถานการณ์เช่นนี้ มีผู้เสนอคำตอบขึ้น สามารถที่จะให้ปฏิบัติได้ทันที ซึ่งพอแก่การถึงความยุติที่เดียว เมื่อมีผู้เสนอคำตอบอย่างว่านั้นขึ้นแล้วเป็นที่ยอมรับกัน คำตอบแบบนี้ ได้กลายมาเป็น “ศาสนา”

ศาสนา หมายถึง คำสอน คำสั่งสอน ของลัทธิความเชื่อถือ อย่างหนึ่ง ๆ พร้อมด้วยหลักคำสอน ลัทธิ พิธี องค์กรและกิจการทั่วไปของหมู่ชน ผู้นับถือลัทธิความเชื่ออย่างนั้น ๆ ทั้งหมด⁶ สำหรับพุทธศาสนา คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ผู้ตรัสรู้ หรือผู้รู้อย่างแจ่มแจ้ง พุทธศาสนาจัดเป็นศาสนาแบบ อเทวนิยม (Atheism) คือ เป็นศาสนาที่ไม่เห็นด้วยกับหลักที่เชื่อว่า สรรพสิ่งทั้งหลายมีพระผู้เป็นเจ้า เทพยดาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เป็นผู้บันดาลให้เกิดให้เกิดขึ้น แต่เชื่อในหลักความจริงความถูกต้อง และเชื่อในความสามารถหรือศักยภาพของมนุษย์ว่า มนุษย์เป็นสัตว์โลกที่สามารถพัฒนาฝึกฝนตนเองให้เข้าถึงหลักความรู้ในความจริงของสิ่งทั้งหลายจนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

หลักการและแนวคิดสำคัญของพุทธศาสนา คือ ธรรมหรือธรรมะ (Dharma) และวินัย โดยคำว่า ธรรมหรือธรรมะ ความหมายว่า ความจริง ความดี ความถูกต้อง ซึ่งการอธิบายความหมายของ ธรรมะ สามารถอธิบายได้ 4 แบบ คือ 1) ธรรม คือ ธรรมชาติ หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ทั้งหลายทั้งปวง, 2) ธรรม คือ ธรรมดา หมายถึง ความเป็นไปหรือความเป็นจริงของสิ่งต่าง ๆ ทั้งหลายทั้งปวงบรรดามีเหล่านั้น, 3) ธรรม คือ ธรรมจริยา หมายถึง ข้อที่มนุษย์ต้องทำต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับธรรมดาของธรรมชาติหรือข้อประพฤติปฏิบัติที่มนุษย์ต้องทำเพื่อให้สอดคล้องกับความจริงของสิ่งทั้งหลายทั้งปวงนั้น และ 4) ธรรม คือ ธรรมเทศนา หมายถึง คำบอกเล่าที่สื่อไปยังความหมายในสามข้อแรกนั้น ส่วน วินัย หมายถึง ระเบียบแบบแผนสำหรับฝึกฝนควบคุมความประพฤติของบุคคลให้มีชีวิตที่ดำรงเจริญก้าวหน้าและควบคุมความประพฤติของหมู่ชนให้อยู่ร่วมกันด้วยความสงบเรียบร้อย วินัยเป็นเรื่องการจัดตั้งขึ้นในหมู่มนุษย์ทั้งหลาย เพราะการที่จะทำให้ความจริงของสิ่งทั้งหลายที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ให้ได้ผลในทางปฏิบัติ เป็นประโยชน์ต่อมวลมนุษย์ในสังคม ต้องนำเอาหลักความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาตินั้น มาจัดตั้งวางเป็นระบบระเบียบ กล่าวคือ นำเอาหลักเกณฑ์ในธรรมชาตินั้น มาวางรูปเป็น

⁵ พระพรหมคุณาภรณ์, “พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์,” แก้วไขครั้งล่าสุด 2566, สืบค้นเมื่อ 26 กุมภาพันธ์ 2567, https://www.watnyanaves.net/th/book_detail/318/

⁶ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, “พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์,” แก้วไขครั้งล่าสุด 2566, สืบค้นเมื่อ 26 กุมภาพันธ์ 2567, https://www.watnyanaves.net/th/book_detail/268/

กฎในหมู่มนุษย์ จากกฎธรรมชาติ จึงมาเป็นกฎมนุษย์ การจัดตั้งวางระเบียบในหมู่มนุษย์เช่นนี้ เรียกว่า วินัย ๆ จึงมีความหมายเป็นการจัดระเบียบชีวิตและระบบสังคมทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการจัดตั้งวางระบบเศรษฐกิจ ระบบสังคมการเมืองการปกครอง การพิจารณาตัดสินคดี ระบบกฎหมาย เป็นต้น

หลักการ หมายถึง ความว่า การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา หรือการกระทำที่เป็นไปด้วยความตั้งใจ หลักกรรมในพุทธศาสนา คือ หลักเหตุผลในแง่การกระทำของมนุษย์ว่า ผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำ หลักกรรมมีขึ้นเพื่อมุ่งให้กระทำกรอันมุ่งให้เกิดผลดีตรงตามเหตุปัจจัย คนในสังคมจะสูงต่ำไม่ได้ขึ้นอยู่กับชาติกำเนิด แต่ใครที่ทำความดี คนนั้นก็เป็นคนดี ใครทำความชั่ว คนนั้นก็เป็นคนชั่ว เมื่อบุคคลประพฤติดี มีความเพียรพยายามด้วยสติปัญญา ก็สามารถบรรลุธรรม เช่น สามารถเป็นพระอรหันต์ได้ ไม่ว่าจะอยู่ในชนชั้นวรรณะใด หลักกรรม ที่ถูกต้องในพุทธศาสนาไม่ได้มุ่งหมายให้มนุษย์ หยุดหรือนิ่งเฉย ในแบบรอรับผลของการกระทำ แต่ต้องการให้มนุษย์กระทำกรรมที่ดีมากยิ่งขึ้น

2.2 การจำแนกและเปรียบเทียบหลักธรรมะที่ได้จากการฟังการบรรยายธรรมะกับแนวคิดทางนิติศาสตร์

2.2.1 ด้านนิติศาสตร์

การจำแนกและเปรียบเทียบหลักธรรมะที่ได้จากการฟังการบรรยายธรรมะกับแนวคิดทางด้านนิติศาสตร์พบว่า พุทธศาสนา มีหลักที่เกี่ยวกับนิติศาสตร์หรือกฎหมาย ในแง่ที่มาของตัวคำศัพท์ที่น่าสนใจมาก เริ่มจากการอธิบายคำว่า นิติศาสตร์ ซึ่งโดยทั่วไป แปลกันว่า วิชากฎหมาย แต่ไทยนำเอาคำนี้ มาจากภาษาสันสกฤตในอารยธรรมอินเดีย ตามรากศัพท์แล้วนิติศาสตร์จะเป็นวิชาทางด้านรัฐศาสตร์หรือการเมือง (Politics)⁷ ทั้งนี้ คำว่า นิติ แปลว่า การนำ เป็นรากศัพท์เดียวกับคำว่านายก “นิติ” นี้ แปลว่า นำ , นิติ คือ การนำ นิติศาสตร์ หรือนิติศาสตร์ ก็คือ ศาสตร์แห่งการนำคนหรือนำกิจการของรัฐ โดยอาศัยเครื่องมือในการนำที่เรียกว่า “กติกาสังคม” ส่วนคำว่า ธรรมศาสตร์ นั้นแม้จะเป็นชื่อเรียกมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งของไทย แต่ในความเป็นจริงแล้ว คำว่า ธรรมศาสตร์ แปลว่า วิชากฎหมาย เช่นกัน เพราะคำว่า ธรรมหรือธรรมะ ในพุทธศาสนานั้น หมายถึง หลักการ เช่นกัน โดยพุทธศาสนามีหลักการสองแบบ คือหนึ่ง หลักการแห่งความเป็นจริงที่มีอยู่ในธรรมชาติ หรือเรียกว่า ธรรม กับสอง หลักการที่มนุษย์ผู้มีปัญญา นำเอาความรู้ในความจริงตามธรรมชาตินั้น มาจัดตั้งวางเป็นแบบแผนในสังคมหรือวินัย จนมาเป็นกติกาสังคม ให้มนุษย์ในสังคมต้องยึดถือ หลักการที่สองนี้ ถือว่าเป็นวิชาการสร้างเป็นวิชาที่เรียกว่า ธรรมศาสตร์ ๆ จึงวิชาการเกี่ยวกับกฎหมาย แต่ในศาสนาพราหมณ์ กฎกติกาสังคมทั้งหมด ถือว่า มาจากพระเจ้าผู้เป็นเจ้าสูงสุดทั้งสิ้น เช่น การแบ่งชนชั้นเป็นวรรณะสี่ วรรณะต่าง ๆ จะต้องมี หลักปฏิบัติในวรรณะของตนเอง ว่าตนมีสิทธิแค่ไหน จะต้องทำอะไร สิ่งเหล่านี้ก็เรียกว่า ธรรมหรือธรรมะประจำวรรณะ ส่วนพุทธศาสนาไม่ถือเช่นนั้น กล่าวคือ กฎกติกาสังคม มาจากการที่มนุษย์มาตกลงร่วมกัน โดยมนุษย์ต้องมีความรู้เข้าใจอย่างถูกต้องในกฎธรรมชาติก่อนด้วย จึงจะทำกฎหมายมาได้ดี กฎหมายตามแนวคิดพุทธศาสนา คือวินัย

⁷ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, “นิติศาสตร์แนวพุทธ,” แกไขครั้งล่าสุด 2566, สืบค้นเมื่อ, 3 มีนาคม 2567, https://www.watnyanaves.net/th/book_detail/234/

วินัยเป็นระบบกิจการที่มนุษย์จัดตั้งขึ้นด้วยปรีชาญาณของมนุษย์ที่เข้าถึงความจริงของกฎธรรมชาติ และเพื่อให้ได้ประโยชน์จากตัวความจริงของกฎธรรมชาตินั้น วินัยหรือกฎหมายจึงต้องตั้งอยู่บนฐานความเข้าใจในความจริงนั้นและมนุษย์ต้องเรียนรู้และฝึกตนเอง การมองวินัยหรือกฎหมายเป็นเครื่องฝึกมนุษย์ จึงมองเห็นความหมายที่แท้ที่ถูกต้องของวินัยหรือกฎหมาย ผู้ที่เกี่ยวข้องในแวดวงนิติศาสตร์จึงต้องมีความเข้าใจในกฎธรรมชาติ กับกฎหมายว่ามีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างไร มิฉะนั้นจะหลงผิดและหลงติด แปรกแยกจากความจริง เช่น กรณีที่แพทย์ตั้งโรงพยาบาลเอกชนขึ้น ผลที่ต้องการตามธุรกิจ คือ กำไรสูงสุด ซึ่งเป็นไปตามกฎหมายหรือกฎหมาย หากหลงไปติดในกฎหมายแบบนี้ การรักษาคณชีพักจะคำนึงแต่รายได้ ไม่คำนึงถึงชีวิตคนไข้ เช่นนี้จะเกิดปัญหาตามมาอย่างมาก เพราะไม่เข้าใจถึงฐานที่แท้จริงของกฎธรรมชาติว่า ที่แท้จริงถูกต้องนั้น ตามกฎธรรมชาติของการเป็นแพทย์ คือ การช่วยให้คนไข้มีสุขภาพดีขึ้น หายเจ็บป่วยหายโรค เป็นผลที่ตรงและถูกต้องตามกฎธรรมชาติ ส่วนการได้ค่าตอบแทนหรือเงินนั้น พุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธ เพียงแต่ให้รู้เข้าใจอย่างถูกแล้ว ก็จะไม่แปรกแยกจากหลักการที่ถูกต้องไป

จากการฟังและถอดคำบรรยายเกี่ยวกับประเด็นนิติศาสตร์แนวพุทธ ทำให้เห็นได้ว่า ท่านเจ้าคุณฯ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป.อ.ปยุตโต ได้อธิบายความหมายและความเป็นมาของกฎหมาย โดยเปรียบเทียบกับหลักการสำคัญในทางพุทธศาสนา คือ ธรรมวินัย ได้อย่างละเอียดลึกซึ้งกว่านักวิชาการทั้งหลายในปัจจุบันที่มีขอบข่ายหลักแนวคิดตะวันตกเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ไม่เข้าใจหลักที่ถูกต้องแท้จริงว่า มีอยู่มานานแล้วในพุทธศาสนา โดยคำว่ากฎหมายในทัศนะทางพุทธศาสนา คือ กฎมนุษย์หรือกฎหมาย แต่คำว่า ข้อกำหนดที่เกิดจากการยอมรับร่วมกันของมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับหลักเรื่อง วินัย ในพุทธศาสนาที่หมายถึง การจัดตั้ง วางระบบระเบียบต่าง ๆ ขึ้นในสังคมมนุษย์ โดยวินัยหรือกฎหมายทางพุทธศาสนา มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างสภาพให้คนได้พัฒนาความสามารถในการมีชีวิตที่ดีงาม ไม่ใช่เครื่องบังคับ หากเปรียบเทียบกับความหมายของกฎหมายตามแนวคิดตะวันตกใหญ่ ๆ พบว่า ได้แก่

1) แนวคิดแบบ (Legal Positivism) หรือกฎหมายเชิงอำนาจอธิบายว่า กฎหมายคือ คำสั่งหรือข้อบังคับของผู้มีอำนาจสูงสุดในแผ่นดิน (รัฐอธิปัตย์) ใช้ได้เป็นการทั่วไป หากฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามแล้วจะได้รับโทษ

2) แนวคิดปรัชญากฎหมายธรรมชาติ (Natural Law) ตั้งแต่ยุคกรีกโรมันเชื่อว่า กฎหมายที่แท้จริง คือ เหตุผลที่ถูกต้อง สอดคล้องกับธรรมชาติ แม้ชานไปในทุกสรรพสิ่ง

3) แนวคิดแบบกฎหมายเชิงสังคมที่มีวิวัฒนาการ อธิบายว่า กฎหมายคือ กฎเกณฑ์ที่เป็นแบบแผนความประพฤติของมนุษย์ในสังคม ซึ่งมีกระบวนการบังคับที่เป็นกิจจะลักษณะ หรือทฤษฎีกฎหมายสามยุค (Three Layer of Laws) ประกอบด้วยกฎหมายชาวบ้าน (Volksrecht) กฎหมายของนักกฎหมาย (Juristenrecht) และกฎหมายเทคนิค (Technical Law)⁸

⁸ ดิเรก ครอบสมาคม, *ความรู้ทั่วไปและหลักการพื้นฐานทางกฎหมาย*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2564), 19-23.

ในสังคมไทยนั้น พุทธศาสนาสามารถแยกแยะท่าทีของบุคคลต่าง ๆ ในสังคมที่มีต่อทัศนคติ มุมมองเรื่องกฎหมายได้สามแบบ ดังนี้ แบบที่หนึ่ง มนุษย์ที่ยังไม่มีการศึกษาหรือไม่มีปัญญา จะมองกฎหมายเป็น เครื่องบังคับ แบบที่สอง มนุษย์ที่เริ่มมีการพัฒนาทางการศึกษาหรือมีปัญญาในระดับสามัญ จะมองกฎหมายเป็น เครื่องฝึกตนหรือข้อที่ตนควรฝึกฝนแบบที่สาม มนุษย์ที่มีการศึกษาพัฒนาปัญญาจนสมบูรณ์แล้ว จะมองกฎหมาย เป็นเพียงเครื่องหมายรู้ร่วมกัน

ส่วนประเด็นเรื่อง สิทธิ (Rights) อธิบายว่า สิทธิเป็นเรื่องการจัดตั้งหรือกำหนดขึ้นมากันเอง ในหมู่มนุษย์ ที่มีความฉลาดในการกำหนดหรือจัดสรรสิ่งต่าง ๆ เพื่อสนองตอบความต้องการของตนเองหรือ สังคม จึงเกิดเป็นการกำหนดให้บุคคลมีสิทธิอย่างนั้นอย่างนี้ แม้แต่ในเรื่องสิทธิตามธรรมชาติหรือสิทธิโดย ธรรมชาติ (Natural Rights) พุทธศาสนาเห็นว่า เป็นเรื่องความสับสน เพราะความจริงในธรรมชาติหรือ ธรรมก็มี อยู่ เป็นอยู่ของมันเช่นนั้น เมื่อมนุษย์มีปัญหา เพื่อให้ตนอยู่กันด้วยดี ก็เอาความรู้ในกฎธรรมชาติมาจัดสรรวาง กำหนดตกลงกัน⁹

แม้แต่ในเรื่อง สิทธิมนุษยชน (Human Rights) ที่ตะวันตกยกย่องกันอย่างมากนั้น โดยท่าน เจ้าคุณฯ อธิบายว่า สิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องของการที่มนุษย์มาตกลงยอมรับกันให้บุคคลในฐานะที่เป็นมนุษย์ แต่ละคน ๆ นั้น ได้รับความเคารพนับถือเอาใจใส่ดูแลคุ้มครองรักษาให้เขาได้รับประโยชน์จากการมีชีวิตอยู่ในโลก นี้เป็นอย่างดีที่สุด เป็นเรื่องของมนุษย์ที่เจริญงอกงามทางอารยธรรมรู้จักคำนึงถึงชีวิตสุขทุกข์ของกันและกันเป็นเรื่อง ดึงตาม แสดงถึงการรู้จักมีกฎกติกาให้อยู่ร่วมกันด้วยดีอันเป็นเครื่องหมายของความเจริญก้าวหน้าในอารยธรรม ของมนุษย์ สิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นมานั้นเกิดจากการต่อสู้เบียดเบียนระหว่างมนุษย์ด้วยกันเพื่อให้ตนได้มีสิทธิและ เสรีภาพต่าง ๆ แต่พุทธศาสนาอธิบายการมีแต่เพียงหรือติดขัดกับสิทธิมนุษยชนอย่างเดียวยังไม่เพียงพอ เนื่องจาก จะทำให้มนุษย์มีแนวคิดสุดโต่ง คือ พวกที่คำนึงถึงแต่การเรียกร้องพิทักษ์สิทธิ การเป็นการหมกมุ่น คอยแต่จะ เรียกร้องพิทักษ์สิทธิของตน เกิดปัญหาการคอยจ้องจับผิดกัน เอาแต่ใช้กฎหมายพิทักษ์สิทธิ เช่น การที่เพื่อนบ้าน คอยระวังปกป้องไม่ให้เพื่อนบ้านอีกฝ่าย ไม่ให้มาละเมิดสิทธิของกันและกัน หากมีแต่จ้องปกป้องหวงแหนแบบ พิทักษ์สิทธิเช่นนี้แล้ว จะเกิดปัญหาตามมา เช่น การที่ลูกฟ้องพ่อแม่ว่า มาละเมิดสิทธิของตัวในสังคมอเมริกัน แนวโน้มของสังคมไทยอาจกลายเป็นแบบนี้ได้ในอนาคต คือ เรียกร้องแต่สิทธิของตนเอง โดยไม่คำนึงถึงสิทธิและ เสรีภาพของผู้อื่น ก็เท่ากับเป็นการไปละเมิดสิทธิของสังคมส่วนรวมได้ในที่สุด¹⁰

จะเห็นได้ว่า มุมมองทางพุทธศาสนาเห็นว่า สิทธิเป็นเรื่องการกำหนดขึ้นมากันเองในหมู่ มนุษย์ ผู้มีปัญหาทั้งหลาย โดยกำหนดไว้ในกฎหมายต่าง ๆ เช่น สิทธิในชีวิต ร่างกาย ในทรัพย์สินที่มีในรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับ อาติ รัฐธรรมนูญฯ พุทธศักราช 2560 มาตรา 27 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน ในมาตรา 28 บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย ซึ่งแม้แต่ในการยกย่องรัฐธรรมนูญฯ พุทธศักราช 2560

⁹ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, “นิติศาสตร์แนวพุทธ,” แก้วไขครั้งล่าสุด 2566, สืบค้นเมื่อ, 3 มีนาคม 2567.

¹⁰ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, “สิทธิมนุษยชน,” แก้วไขครั้งล่าสุด 2565, สืบค้นเมื่อ 29 มีนาคม 2566, https://www.watnyanaves.net/th/clip_detail/339/

ก็ได้เขียนความมุ่งหมายของเรื่องนี้ไว้ว่า เพื่อเป็นการรับรองและกำหนดหลักประกัน ในเรื่องสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของบุคคล หากพิจารณาเปรียบเทียบแล้ว ก็สอดคล้องกับแนวคิดพุทธศาสนาที่เห็นว่า สิทธิ เป็นเรื่องที่มีมนุษย์กำหนดและรับรองกันขึ้นมา¹¹

2.3 การจำแนกและเปรียบเทียบหลักธรรมะที่ได้จากการฟังการบรรยายธรรมะกับแนวคิดศาสตร์อื่น

2.3.1 ด้านรัฐศาสตร์

การจำแนกและเปรียบเทียบหลักธรรมะที่ได้จากการฟังการบรรยายธรรมะกับแนวคิดด้านรัฐศาสตร์ จากการฟังการบรรยายธรรมะที่ อธิบายไว้เกี่ยวกับรัฐศาสตร์ โดยการยกตัวอย่างการเมืองการปกครองในอดีตตั้งแต่สมัยโบราณแล้วว่า การปกครองจะมีรัฐในอดีต ไม่ว่าจะป็นรัฐของเราหรือกับรัฐอื่น ๆ มักจะมีปัญหาเรื่องรบการแย่งอำนาจและการทำสงครามระหว่างกัน รัฐศาสตร์จึงมีมาแต่โบราณนานมาแล้ว ผู้นำ หรือผู้ปกครองในครั้งนั้น เป็นไปตามแนวคิดที่เรียกว่า พระราชานั้นจะต้องเป็นผู้เป็นที่ดี ที่ปรารถนาให้รัฐของตน ถ้ารัฐอื่นนั้น พระราชาจะต้องทำให้รัฐอื่นอ่อนแอ ทำให้รัฐอื่นขัดแย้งกัน ซึ่งอาจมาฟังกับรัฐของตน หรือบ้างก็มิวิธีการในการยุแหย่ให้ประชาชนในรัฐอื่นอ่อนแอ มัวเมาประมาท ทั้งนี้ เป็นไปตามตำรารัฐศาสตร์สำคัญชื่อ อรรถศาสตร์ แต่งขึ้นโดยพรหมณ์จามักยะ บ้านเมืองของท่านนั้น มีระบบบริหารอย่างดีมุ่งให้ราษฎรอยู่ดีเพียงแต่ใช้วิธีไปทำให้รัฐอื่นอ่อนแอ คือหลักรัฐศาสตร์โบราณที่ว่า “สร้างความยิ่งใหญ่แก่รัฐของตน บนความย่อยยับของรัฐอื่น” ในมหาภารตะ มีหลักว่า เมื่อรบชนะแล้ว รัฐที่พ่ายแพ้ ประชาชนย่อมมีความเคียดแค้นที่รัฐอื่นมาฆ่าฟันคนในรัฐเขา ดังนั้นรัฐผู้ชนะจึงใช้วิธีการอย่างหนึ่ง คือ นำมหรสพ การละเล่นบันเทิงส่งเสริมให้แพร่หลายทั่วไป หรือเอาอกเอาใจ เพื่อคนในรัฐที่พ่ายแพ้ ได้หลงมัวเมาในมหรสพ การละเล่นบันเทิงเหล่านั้น ก็จะลืมไม่มาคิดที่จะกอบกู้หรืออาจกลับมานิยมชมชอบรัฐที่ส่งเสริมในการละเล่นบันเทิงเหล่านั้น คือ กลวิธีการปกครองในอดีต¹²

หลักรัฐศาสตร์การปกครองในพุทธศาสนา มิได้เป็นเช่นนั้น พุทธศาสนาต้องการกระตุ้นด้วยปัญญา คุณธรรมความดี มีตัวอย่างคือ พระเจ้าอโศกที่นำหลักพุทธศาสนามาใช้ว่า ทำอย่างไร จึงไม่มีเพียงแค่รัฐศาสตร์เพื่อชาติ คือ การมีการปกครองและระบบบริหารอย่างดี มุ่งให้ ราษฎรอยู่ดี แต่ควรจะมีรัฐศาสตร์เพื่อโลก ทำให้การเกิดขึ้นของพุทธศาสนากว้างขวางใช้ได้ทุกระดับ รัฐศาสตร์เพื่อชาติก็กลายเป็นรัฐศาสตร์เพื่อโลก ความคิดในชาดกมีปรัชญาการปกครอง และทางเศรษฐกิจมากมาย เช่นในชาดกจะสอนว่า ทำอย่างไรรัฐต่าง ๆ จะอยู่ด้วยกันได้ดี โดยไม่เบียดเบียนกัน ซึ่งแปลกจากความคิดการปกครองในสมัยโบราณ ตรงกันข้ามกับแนวคิดทางการปกครองหรือรัฐศาสตร์เดิม ที่คิดกันว่า ทำอย่างไรให้รักษาผลประโยชน์ของรัฐตน และทำอย่างไรจะทำลายศัตรูพระเจ้าอโศกได้นำเอาหลัก “ธรรมวิชัย” คือ การชนะด้วยธรรมโดยไม่ต้องใช้กำลัง ในจักกวัตตสูตรมีพระสูตรเช่นว่า “อสตเถณ อทณฺเฑน ธมฺเมเน อภิวิชย” นี้คือที่มาของธรรมวิชัย พระมหากษัตริย์หรือผู้ปกครองที่เป็น

¹¹ คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ, “ความมุ่งหมายและคำอธิบายประกอบรายมาตราของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560,” แก้ไขครั้งล่าสุด 2562, สืบค้นเมื่อ 29 มีนาคม 2566, https://www.senate.go.th/assets/portals/93/fileups/253/files/article_20191021103453.pdf/

¹² สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, “ธรรมบรรยายเรื่อง รัฐศาสตร์เพื่อชาติ vs รัฐศาสตร์เพื่อโลก,” แก้ไขครั้งล่าสุด 2565, สืบค้นเมื่อ 4 เมษายน 2566, https://www.watnyanaves.net/th/clip_detail/344/

Universal แบบนี้ต้องเป็นผู้ที่มีชัยชนะโดยไม่ใช้ศาสตรา ไม่ต้องใช้ทัณฑ์ ไม่ใช่การลงโทษ ไม่ต้องเครื่องมือทำร้ายกัน แต่ชนะโดยธรรม พระเจ้าอโศกได้นำเอาหลักธรรมวิชัยมาใช้และทำสำเร็จ แนวคิดรัฐศาสตร์เพื่อโลกดังกล่าวมาข้างต้น ในวงวิชาการรัฐศาสตร์สมัยใหม่ นอกจากไม่เข้าใจแล้วยังมองข้ามไป มักมีแนวคิดด้านการแข่งขันเพื่อครอบงำและครอบครอง ผู้นำผู้ปกครองที่ดีจะต้องสร้างความเข้มแข็ง โดยเฉพาะความเข้มแข็งทางปัญญาแก่ประชาชน ถ้าไม่มีปัญญา มีแต่กำลังกาย กำลังอาวุธก็ไม่รอดหรือแข่งขันไม่ได้ หากขาดกำลังปัญญา และเราควรมีเป้าหมายต่อไป คือ การแก้ไขปัญหาการเบียดเบียนกันระหว่างรัฐต่าง ๆ

จากข้อมูลเชิงประจักษ์ข้างต้น ย่อมแสดงถึงหลักทางพุทธศาสนาในความสัมพันธ์กับผู้ปกครองในอดีต เป็นร่องรอยปรากฏมาถึงปัจจุบัน ได้แก่ การบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย อาทิ รัฐธรรมนูญฯ พุทธศักราช 2560 มาตรา 7 พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก มาตรา 31 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาและย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติหรือประกอบพิธีกรรมตามหลักศาสนาของตน แต่ต้องไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของปวงชนชาวไทย ไม่เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของรัฐ และไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน มาตรา 67 รัฐพึงอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น เป็นต้น

2.3.2 ด้านจริยธรรม

การจำแนกและเปรียบเทียบหลักธรรมะที่ได้จากการฟังการบรรยายธรรมะกับแนวคิดด้านจริยธรรมพบว่า จริยธรรม เป็นศัพท์บัญญัติ มาจากคำว่า เอธิกส์ (Ethics) เข้ามาในสังคมไทยเมื่อราว 80 ปีที่ผ่านมา โดยมีการให้ความหมายจริยธรรมว่า หมายถึง ธรรมะที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ต่อมานักวิชาการต่างพยายามให้ความหมาย พอสรุปได้ว่า จริยธรรม หมายถึง แนวทางการประพฤติปฏิบัติของบุคคลในสังคมที่ถือกันว่าเป็นเครื่องควบคุมความประพฤติของมนุษย์ให้อยู่ในกรอบที่สังคมนั้นกำหนดว่า สิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ

สำหรับในพุทธศาสนา ไม่มีคำว่า จริยธรรม แต่มีคำว่า พรหมจริย หรือพรหมจรรย์ หมายถึง การดำเนินชีวิตอันประเสริฐ รวมทั้งหมดของชีวิต กล่าวคือ พุทธศาสนาถือว่า ชีวิตมนุษย์มีสามด้าน คือ ด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจและด้านปัญญา โดยการดำเนินชีวิตทางกายวาจา ซึ่งเป็นการแสดงออกภายนอกนั้น ในพุทธศาสนา คือ ศีลธรรม ด้านจิตใจคือ สภาวะทางจิตใจของบุคคลที่เป็นพื้นฐานการแสดงออกภายนอกเป็นจริยธรรมด้านดี เช่น เมตตา กรุณา ความกตัญญู มีขันติ ทิริ โอตตปปะ หรือแม้แต่ด้านไม่ดี เช่น ความโลภ โกรธ หลง เป็นต้น ด้านที่สามคือ ด้านความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ตลอดจนด้านความสุข จริยธรรมหากเทียบกับพุทธศาสนา จริยธรรมก็คือศีลหรือศีลธรรม ส่วนด้านจิตใจ ใช้คำว่า คุณธรรม (Virtue) เป็นเรื่องสภาวะในทางจิตใจของบุคคล สภาวะคุณงามความดี คุณสมบัติภายในใจที่เป็นความดี จิตสำนึกของบุคคลซึ่งรู้ดีรู้ชั่ว อันเป็นพื้นฐานการแสดงออกเป็นการกระทำหรือคำพูด หรือแสดงออกมาเป็นจริยธรรม ตัวอย่างของ คุณธรรม ได้แก่ เมตตา กรุณา มุชิตา อุเบกขา สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ ศรัทธา ทิริ โอตตปปะ¹³

¹³ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, “ธรรมบรรยายเรื่องจริยธรรม-ภาวะผู้นำแก้ไขครั้งสุดท้าย 2565, สืบค้นเมื่อ 4 เมษายน 2566., https://www.watnyanaves.net/th/clip_detail/331/

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมนั้น พบว่าในปัจจุบันมีการกำหนดหลักความประพฤติปฏิบัติ หรือจรรยาบรรณของคนในกลุ่มงาน กลุ่มอาชีพและกลุ่มวิชาชีพในสังคมไทยค่อนข้างมาก ไม่ว่าจะเป็นวิชาชีพ แพทย์ พยาบาล เกษษกร นักบัญชี หนายความ อัยการ ผู้พิพากษา ครูอาจารย์ ตำรวจ และล่าสุดคือ จริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง คือ “มาตรฐานทางจริยธรรมของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ และผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ รวมทั้งผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินและหัวหน้าหน่วยงานธุรการของ ศาลรัฐธรรมนูญและองค์กรอิสระ พ.ศ. 2561” ซึ่งถูกกำหนดขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับพุทธศักราช 2560 มาตรา 219 การดำเนินคดีจริยธรรมกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยเฉพาะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นกำหนดไว้ 2 แนวทาง กล่าวคือ แนวทางแรก คือดำเนินการตามข้อบังคับว่าด้วยประมวลจริยธรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และกรรมาธิการ พ.ศ. 2563 โดยการยื่นเรื่องต่อคณะกรรมการจริยธรรมสภาผู้แทนราษฎร ส่วนแนวทางที่สอง คือการดำเนินคดีตามมาตรฐานทางจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในชั้นคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบแห่งชาติ ทั้งสองแนวทางพบว่า การดำเนินคดีตามมาตรฐานทางจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในชั้นคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบแห่งชาติมีความน่าเชื่อถือมากกว่าการดำเนินการในชั้นสภาผู้แทนราษฎร ทั้งนี้ เห็นได้จากการที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบแห่งชาติชี้มูลแล้วส่งเรื่องให้ศาลฎีกาเพื่อตัดสินชี้ขาด ในบทความนี้ มีกรณีศึกษาเปรียบเทียบในประเด็นจริยธรรมและกฎหมาย คือ การฝ่าฝืนจริยธรรมอันเป็นค่านิยมหลักในข้อ 17 “ไม่กระทำการใดที่ก่อให้เกิดความเสื่อมเสียต่อเกียรติศักดิ์ของการดำรงตำแหน่ง” เป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสื่อมเสียต่อเกียรติศักดิ์ของการดำรงตำแหน่ง ตามเกณฑ์มาตรฐานจริยธรรมฯ ข้อ 17 ประกอบข้อ 27 วรรคสอง ศาลสั่งเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง 10 ปี และเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของผู้คัดค้านตลอดไป การฝ่าฝืนจริยธรรมอันเป็นอุดมการณ์ ข้อ 6 “ต้องพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ เอกราช อธิปไตย บูรณภาพ แห่งอาณาเขตและเขตที่ประเทศไทยมีสิทธิอธิปไตย เกียรติภูมิและผลประโยชน์ของชาติ ความมั่นคงของรัฐ และความสงบเรียบร้อยของประชาชน”¹⁴

3. สรุปผล และข้อเสนอแนะ

3.1 สรุปผล

จากการศึกษาเรื่องการศึกษารากฐานแนวคิดในกฎหมายไทยกับอิทธิพลของพุทธศาสนา พบว่าหลักแนวคิดทางพุทธศาสนาที่สำคัญ ๆ ได้แก่ หลักธรรมและวินัย หลักกรรม ตลอดจนหลักการด้านนิติศาสตร์ หลักสิทธิ และรัฐศาสตร์ในด้านการเมืองการปกครอง รัฐกับศาสนา และหลักจริยธรรม ในเชิงเปรียบเทียบกับวิชาการที่มาจากตะวันตกทำให้เห็นได้ว่า พุทธศาสนาเป็นศาสตร์ที่สามารถทำให้เข้าถึงตัวความจริงของสิ่งทั้งหลาย ทั้งปวง ที่เรียกว่า ธรรมหรือธรรมะ อันเป็นหลักการใหญ่ครอบคลุมทั้งหมดของชีวิตและสังคม การที่ตะวันตกได้

¹⁴ ดิเรก วรรสมาคม, การดำเนินคดีตามมาตรฐานทางจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (รายงานการวิจัย), (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2565), 66.

แยกศาสตร์ต่าง ๆ ออกไปเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์แก่ตนเป็นส่วนใหญ่ เมื่อเกิดปัญหาจากการพัฒนาด้านต่าง ๆ ตะวันตกพยายามแสวงหาคำตอบที่พอจะใช้แก้ไขปัญหาที่เขาได้ก่อขึ้นมาเหล่านั้น เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม ในระยะหลังตะวันตกจึงหันมาเรียนรู้หลักทางพุทธศาสนา อย่างน้อยก็ไปแก้ปัญหาด้านจิตใจของตนเองในขณะที่ พวกเราคนไทยกลับหันหลังออกจากพุทธศาสนา หรือไม่ค่อยศึกษาความรู้ที่มีในพุทธศาสนา นักวิชาการบางพวก กลับยกย่องตะวันตก ทั้ง ๆ ที่ตะวันตกกำลังหันหลังกลับมาศึกษาหลักการต่าง ๆ ในพุทธศาสนา ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่า การได้สดับฟังผู้รู้ และมาถ่ายทอดให้ได้เห็นถึงหลักการและแนวคิดที่ถูกต้อง จะเป็นการกระตุ้นเตือนสำนึกของพุทธศาสนิกชนหรือคนไทยทั้งหลายทั้งปวง โดยเฉพาะนักวิชาการ นักกฎหมาย ตลอดจนผู้เกี่ยวข้อง ควรหันมาศึกษาหลักทางพุทธศาสนา เพราะอย่างน้อยจะช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ด้านพฤติกรรมหรือการแสดงออกมาก็ย่อมไม่ก่อให้เกิดปัญหาต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม

3.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องการศึกษารากฐานแนวคิดในกฎหมายไทยกับอิทธิพลของพุทธศาสนา ผู้เขียน มีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

3.2.1 เห็นควรให้มีการพิจารณาเพิ่มเติมเนื้อหาพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับวิชานิติศาสตร์ในหลักสูตร นิติศาสตร์บัณฑิต ได้แก่ เรื่องความหมายของกฎหมายในทัศนะทางพุทธศาสนา โดยเปรียบเทียบกับความหมาย และแนวคิดที่รับมาจากปรัชญาของตะวันตกว่าทำไมพุทธศาสนาจึงอธิบายเช่นนั้น ผลที่เกิดขึ้นมุ่งให้นักกฎหมาย ไทยมีความเข้าใจบริบทของกฎหมายและนิติศาสตร์ จะทำให้มีความคิดและความเข้าใจที่ถูกต้อง ย่อมเป็นการ สร้างนักกฎหมายที่สอดคล้องกับสังคมไทย โดยอาจมีการเพิ่มเติม กำหนดเป็นรายวิชาใหม่เช่น วิชานิติศาสตร์ แนวพุทธ หรือคำว่าสิทธิ เสรีภาพ อาจนำไปเสริมในเนื้อหาวิชาพื้นฐานทางกฎหมายให้แก่นักศึกษาที่เริ่มต้น ศึกษาวิชานิติศาสตร์ หรือในวิชาประวัติศาสตร์กฎหมาย เป็นต้น

3.2.2 เห็นควรแก้ไขปรับปรุงข้อบังคับว่าด้วยประมวลจริยธรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและ กรรมการ พ.ศ. 2563 ในส่วนการพิจารณาคัดสินของคณะกรรมการจริยธรรมสภาผู้แทนราษฎร ว่ามีการกระทำที่เข้าข่ายฝ่าฝืนจริยธรรมอันเป็นค่านิยมหลักและการฝ่าฝืนจริยธรรมอันเป็นอุดมการณ์ เนื่องจากความเข้าใจ คำว่า จริยธรรม และการใช้ดุลพินิจตัดสินที่เกิดขึ้นนั้นยังเป็นไปในลักษณะช่วยเหลือพวกเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ ไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของข้อบังคับฯ โดยให้มีบุคคลภายนอกเข้ามาเป็นคณะกรรมการจริยธรรมสภาผู้แทน ราษฎรในสัดส่วนที่มากขึ้น

References

Constitution Drafting Committee. "Objectives and Annotated Articles of the Constitution of the Kingdom of Thailand 2017." Last modified August 15, 2019. Accessed March 29, 2023. https://www.senate.go.th/assets/portals/93/fileups/253/files/article_20191021103453.pdf/ [In Thai]

-
- Direk Kuan-Samakhom. *General Knowledge and Basic Legal Principles*. 2nd ed. Bangkok: Winyuchon, 2021. [In Thai]
- Direk Kuan-Samakhom. *Proceedings According to Ethical Standards of Persons Holding Political Positions* (Research Report). Chiang Rai: Chiang Rai Rajabhat University, 2022. [In Thai]
- Phra Brahma Kunaporn. *Buddhist Dictionary Pramuanthamma edition*. 16th ed. Nonthaburi: S.R. Printing Mass Products, 2008. [In Thai]
- Phra Brahmaganaporn. “Buddhism as the Foundation of Science.” Last modified December 1, 2023. Accessed February 26, 2024. https://www.watnyanaves.net/th/book_detail/318/ [In Thai]
- Somdet Phra Buddhakosajarn. “Buddhist Dictionary Glossary Edition.” Last modified August 1, 2023. Accessed February 26, 2024. https://www.watnyanaves.net/th/book_detail/268/ [In Thai]
- Somdet Phra Buddhakosajarn. “Buddhist Jurisprudence.” Last modified June 1, 2023. Accessed March 3, 2024. https://www.watnyanaves.net/th/book_detail/234/ [In Thai]
- Somdet Phra Buddhakosajarn. “Human Rights.” Last modified June 5, 2022. Accessed March 29, 2023. https://www.watnyanaves.net/th/clip_detail/339 [In Thai]
- Wat Yanavesakawan. “Biography of Somdej Phra Buddhakosajarn.” Last modified January 1, 2020. Accessed October 22, 2022. https://www.watnyanaves.net/th/web_page/papayutto/ [In Thai]